

D R O B N E P R A C E

JANUSZ K. KOZŁOWSKI

NOWE ZNALEZISKO IMPORTU Z KRZEMIENIA
ŚWIECIECHOWSKIEGO NA TERENIE WĘGIER

Ostatnio L. Vértes i podpisani opublikowali kilka zabytków z krzemienia świciechowskiego znalezionych na terenie Węgier¹. Zabytki te były związane z przemysłem mustierskim z nawisu Solyomkuti w Górach Bukowych oraz z prymitywnym przemysłem mezolitycznym z Góry Kőporos w Eger². Łącznie ze znaleziskami krzemienia świciechowskiego we wschodniej Słowacji (Barca, Tibava)³ świadczą one o niewątpliwych kontaktach łączących teren Małopolski z Węgrami wschodnimi przez przełęcze karpackie i doliny rzek wschodniosłowackich. Kontakty te można śledzić począwszy od paleolitu środkowego⁴.

Publikując importy surowców krzemieniowych na Węgrzech zwracałem uwagę, że podany wówczas wykaz obejmuje zaledwie część znalezisk, dalsze zaś poszukiwania w zbiorach węgierskich winny przynieść nowe, interesujące materiały. W czasie pobytu na Węgrzech w roku 1960, dzięki uprzejmości L. Vértesa, miałem możliwość zapoznać się z jeszcze jednym wyrobem z surowca świciechowskiego. Jest to wierzchołkowy fragment wióra o dług. 57 mm i największej szerokości 23 mm. Jest trójkątny w przekroju poprzecznym. Na stronie górnej ma fragmenty dwóch poprzednich wiórowych odbić, dokonanych od tej samej pięty co okaz opisywany. Brak wszelkich śladów załuskań. Natomiast krawędzie wykazują lekkie spedolitowanie.

Wiór ten został znaleziony w r. 1905 przez O. Hermanna⁵ w okolicach Miskolca, ściślej na terenie cmentarza koło góry Avas. Cmentarz ten jest położony na plejstocenijskiej terasie na prawym brzegu potoku Szinva. Wiór został znaleziony w czasie kopania grobów, kiedy niewątpliwie osiągnięto poziom plejstocenijskich żwirów i piasków budujących terasę Szinvy. Zdaniem Hermanna groby na cmentarzu w Miskolcu kopano średnio do głębokości 2,5 m, niekiedy nawet osiągając głębokość 3 m, na której występowały żółte piaski sarmackie⁶.

¹ L. Vértes, *Aus Polen stammendes Silexmaterial im ungarischen Paläolithikum und Mesolithikum*, „Acta Archaeologica Carpathica”, t. 1:1960, z. 2, s. 166—173; J. K. Kozłowski, *Nowe materiały do zagadnienia stosunków między terenem Polski i Węgier w epoce kamiennej*, „Archeologia Polski”, t. 5:1960, z. 1, s. 7—21.

² L. Vértes, *Das Mousterien in Ungarn*, „Eiszeitalter und Gegenwart”, t. 10:1959, s. 24—26, tenże, *Мезолитические находки на вершине горы Кепоросш*, „Acta Archaeologica Acad. Sc. Hung.”, t. 1:1951, s. 153—190.

³ J. Kozłowski, P. Sikora, *Człowiek neandertalski w Krapatach*, „Acta Archaeologica Carpathica”, t. 1:1958 z. 1, s. 45—55.

⁴ J. Kozłowski, *Przyczynek do znajomości surowców krzemieniowych w paleolicie i neolicie Czechosłowacji*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 26:1958, s. 355.

⁵ O. Hermann, *Zum Solutrén von Miskolcz*, „Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien”, t. 36:1906, s. 1—11.

⁶ Hermann, *op. cit.*, s. 9—11.

Ryc. 1. Miskolcz. Cmentarz pod górą Avas. Wiór z krzemienia świeciewskiego

Fot. z Archiwum Muzeum Narodowego w Budapeszcie

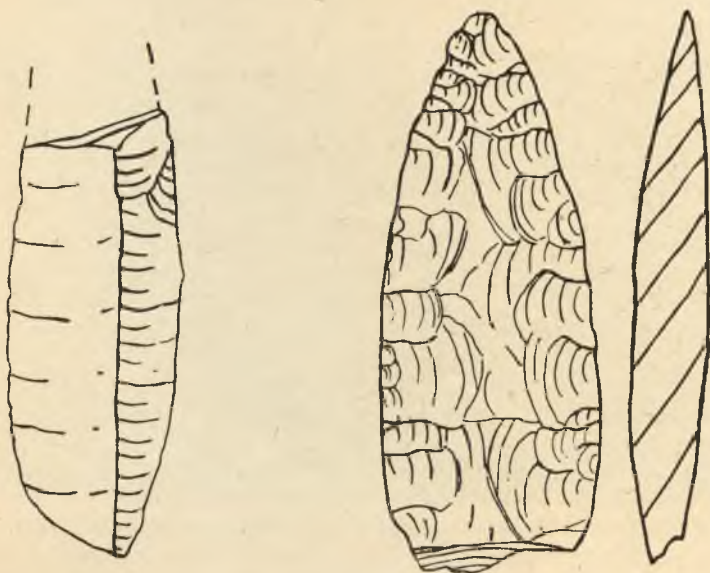
Na cmentarzu w Miskolczu, równocześnie z wiórem, znaleziono też płoszcz liściowaty, wydobyty także w czasie kopania grobu. Płoszcz ten jest więc szczególnie interesujący jako archeologiczny kontekst opisywanego importu, jeśli przyjmemy, że oba zabytki zostały znalezione w tych samych warunkach. Płoszcz z Miskolcza, wykonany z chalcedonu, ma formę wydłużonego liścia laurowego, starannie obrobionego, z retuszem powierzchniowym pokrywającym całą powierzchnię okazu. Przypomina on dość blisko liściowate płoszcza z górnego poziomu jaskini Szeleta i z tej racji był zaliczany do „rozwiniętego solutrenu”⁷.

Jeśli przyjmemy, że płoszcz z Miskolcza jest rzeczywiście współczesny opisywanemu wiórowi-importowi, wtedy znalezisko tego ostatniego należałoby wiązać ze

⁷ Por. H. Breuil, *Notes de voyage paléolithique en Europe centrale*, cz. 1, „L'Anthropologie”, t. 33:1923, s. 325, ryc. 1b, oraz s. 341, ryc. 14.

środkowoeuropejską grupą przemysłów z płoszczami liściowatymi. Byłoby to jednocześnie pierwsze świadectwo użytkowania surowca świeciechowskiego w tej grupie przemysłowej.

Płószcz z Miskolcza, cmentarza avaskiego, jest jedynym z pięciu znalezisk liściowatych grotołów z powierzchniowym retuszem w okolicach tego miasta. Do grupy szeleckiej należy też płószcz z ul. Petófięgo, znaleziony w plejstocenijskich osadach

Ryc. 2. Miskolcz. Rysunek wióra z surowca świeciechowskiego

Zbiory Muzeum Narodowego w Budapeszcie

Ryc. 3. Miskolcz. Cmentarz pod górą Avas. Płószcz szelecki z chalcedonu

Zbiory Muzeum Narodowego w Budapeszcie

terasy rzeki Szinva. Płószcz ten jest trójkątny z zaokrągloną podstawą. Reprezentuje więc typ płoszczy Moravany-Dlha⁸. Typ ten wielu badaczy uważało za reprezentujący późną fazę przemysłu szeleckiego w Europie środkowej z okresu Würmu II—III (interstadiu paudorfskiego)⁹. Ostatnio na podstawie odosobnionego jeszcze znaleziska płoszcza tego typu z Vlčkoviec (zachodnia Słowacja) J. Barta uważa płószcz Moravany-Dlha za stosunkowo wczesne, związane z okresem Würmu I—II (interstadiem göttweigskim)¹⁰.

Odnosnie do trzech pozostałych płoszczy znalezionych na dolnej, zalewowej terasie Szinwy przy budowie domu, należy raczej przypuszczać, iż są późniejsze — ho-

⁸ O. Hermann, *A miskolczy paleolith lelet*, „Archeologiai Ertesítő”, t. 13:1893, s. 1—25; Breuil, *Notes de voyage...*, s. 326, ryc. 1c; J. Kozłowski, *Próba klasyfikacji górnopaleolitycznych przemysłów z płoszczami liściowatymi w Europie*, „Rozprawy i Studia UJ”, t. 31:1960, s. 102.

⁹ G. Freund, *Die Blattspitzen des Paläolithikums in Europa*, Bonn 1952, s. 317; L. F. Zoltz, *Altsteinzeitkunde Mitteleuropas*, Stuttgart 1951, s. 134.

¹⁰ J. Barta, *K problému listovitych hrotov typu Moravany-Dlha*, „Slovenska Archeologia”, t. 8:1960 z. 2, s. 295—313.

Ryc. 4. Miskolcz. Widok doliny Szinyi i cmentarza ze stoku góry Avas

Fot. J. K. Kozłowski

loceńskie. Mogą być związane z przemysłami mezolitycznymi (podobne formy „gigantolityczne” są znane z przemysłu „egerskiego”) lub jeszcze późniejszymi¹¹.

Oba znaleziska płoszczy liściowatych szeleckich z Miskolcza są właściwie jedyne znaleziskami tego typu z terenu Węgier na stanowiskach otwartych (poza materiałami z kopalni w Balaton-Lovas)¹². Jeśli pierwsze z nich (z cmentarza avaskiego) wiąże się z grupą jaskiniowych stanowisk późnoszeleckich, to drugie (z ul. Petőfiego) z punktu widzenia typologicznego i technicznego bliżej przypomina przemysły stanowisk otwartych z terenu Słowacji. Osadnictwo szeleckie w rejonie Miskolcza wiąże się niewątpliwie z wydobywaniem chalcedonu z góry Avas, licznie użytkowanego w tym przemyśle na Węgrzech, a nawet eksportowanego do wschodniej Słowacji¹³.

¹¹ Odkrywca, O. Hermann, wiązał je w zgodzie z Hoernesem z przemysłem solutrenskim (O. Hermann, *A miskolczi paleolith lelet*, „Archeologiai Ertesítő” t. 13: 1893, s. 1—25; Hoernes, *Der diluviale Mensch*, Braunschweig 1903, s. 227), natomiast J. Bayer próbował wykazać ich związek z przemysłami neolitycznymi (*Das Alter des Artefacts aus der Petőfigasse in Miskolcz und anderen angeblich paläolithischen Steingeräte*, „Wiener Prähistorische Zeitschrift”, t. 9:1922, s. 22—26), a H. Breuil z paleolitem dolnym (Breuil, *Notes de voyage...*, s. 325). Ostatnio za późnym wiekiem „gigantolitów” z Miskolcza wypowiedział się także L. Vértés (*Problematika szeleténu*, „Slovenska Archeologia”, t. 4:1956, s. 323).

¹² Gy. Meszaros, L. Vértés, *A paint mine from the early upper Palaeolithic age near Lovas (Hungary, county Veszprem)*, „Acta Archaeologica Acad. Sc. Hung.”, t. 5:1955, s. 1—34.

¹³ J. K. Kozłowski, *Z najnowszych badań nad paleolitem na terenie Czechosłowacji*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 8:1959, s. 77.

Jeśli odrzucimy przypuszczenie, że oba zabytki pochodzą z tego samego środowiska plejstocenijskiego, wówczas należałoby uznać, że wiór-import został znaleziony w powierzchniowej warstwie terasy i tym samym jest późniejszy — holocenijski. Ponieważ w sąsiedztwie występuje różnowiekowe osadnictwo związane m. in. z eksploatacją chalcedonu na górze Avas, takiej możliwości nie można wykluczać. W okresie wczesnego holocenu na górze Avas miejscowy surowiec wydobywali mezolityczni twórcy przemysłu egerskiego. Ponieważ w eponymicznym stanowisku tego przemysłu na górze Koporos znaleziono już raz opisywany rodzaj importowanego surowca — nie można tej ewentualności wykluczać.

Ostateczne rozstrzygnięcie kwestii przynależności przemysłowej wióra z Miskolca mogłyby przynieść jedynie dalsze badania na stanowiskach w okolicach góry Avas. Sugerowany przez niektórych badaczy związek części polskich materiałów wczesnomezolitycznych z tzw. przemysłem avaskim każe wysunąć jako postulat badawczy pod adresem archeologów węgierskich przeprowadzenie postawionych na odpowiednim poziomie terenowych prac wykopaliskowych na górze Avas i w jej sąsiedztwie.

JANUSZ K. KOZŁOWSKI

A NEW FINDING OF AN IMPORTED OBJECT MADE OF ŚWIECIECHOWSKI FLINT IN HUNGARY

In connection with the previously published imports made of the Świeciechowski flint, originating from the area of the mid-Vistula in Poland, the author writes about a blade of that flint found near Miskolcz, Hungary. The blade was found in the course of digging graves at a cemetery by a mountain called Avas, simultaneously with a leaf-point published by O. Hermann in 1906. The graves being dug as deep as the Pleistocene sediments formation building up the terrace of the small river Szinva, and the said point being a similar type to those originating from the upper stratum of the Szeleta cave — it may be assumed that the imported blade might have been connected with the Szeletian industry. This would be the first proof of this material being used in the Szeletian industry. The Szeletian colonization was connected in the Miskolcz region with chalcedony excavation from the Avas mountain. That raw material used to be very common all over Hungary in the Szeletian industry, and imports of leaf-points made of it reached even eastern Slovak Aurignacian sites (Barca I). Since we are familiar with the Świeciechowski raw material imports in Barca I, the above assumption seems probable.

It should be noted, however, that in the vicinity of the Avas mountain cemetery the existence of materials has been stated, connected with the primitive Mesolithic industry, and in its eponymous site (the mountain Kóporos at Eger), the imported Świeciechowski raw material was found as well.

